עורכים: ד״ר עידו יהל, ד״ר מור יצחק ויטמן

כרך 16, גיליון מס׳ 9, 10 בנובמבר 2026

עיראק וסוגיית פירוק המיליציות השיעיות מנשק - בין ריבונות להתנגדות?

אסף שילוח *

ביוני 2026 הצהיר ראש ממשלת עיראק, עלי אל-זידי, כי בתוך שלושה חודשים ישלימו ארצות הברית והקואליציה הבין־לאומית נגד דאעש את נסיגתן מהמדינה, ובה בעת ימסרו המיליציות השיעיות את נשקן למדינה. זו אינה הפעם הראשונה שהתוכנית עולה לסדר היום.[1] ברקע, לחץ אמריקני לפירוק המיליציות (גם בשל פעילותן נגד ארצות הברית במהלך מערכת ״שאגת הארי״). אל-זידי, אשר נתמך על ידי ״מסגרת התיאום״ - קואליציה של סיעות שיעיות בפרלמנט, שרובן מזוהות עם מיליציות שיעיות פרו־איראניות,[2] התקשה לקדם את התוכנית לאור התנגדות המיליציות. לעת עתה, נמצאה נוסחת גישור זמנית - הפסקת אש ודחיית הפירוק מנשק ל־2027, בתקווה שהמשא ומתן בין הממשלה למיליציות יושלם. תוכניתו של אל-זידי נגעה בסוגיה שמלווה את עיראק מ־2003 - מונופול המדינה על הנשק והיחסים עם המיליציות. מאמר זה עוסק בשאלה זו, ובמודלים השונים של יחסים בין המיליציות השונות ובין ממשלת עיראק, תוך התמקדות בהתפתחות המיליציות השיעיות ועמדתן ביחס לשאלת הפירוק מנשק.[3]

בין 2003–2026: ממפלגות עם מיליציות, למיליציות עם מפלגות

קיומן של מיליציות בעיראק אינו תופעה חדשה. לאחר הכיבוש האמריקני (2003), המדינה נאלצה להתמודד עם קבוצות חמושות שאינן סרות למרותה, כאשר חלקן לחמו בממשלה או החרימו את

---

* ד״ר אסף שילוח הוא בוגר בית הספר להיסטוריה באוניברסיטת תל אביב. עבודת הדוקטורט שלו עסקה בפוליטיקה סונית בעיראק בין השנים 2003-2014.

[1] כבר ב-2025 קודמו בתפקיד, מחמד שיאע אל-סודאני (כיהן בין השנים 2022-2026), הביע נכונות לפרק את המיליציות עם השלמת הנסיגה האמריקנית מהמדינה.

[2] בבחירות האחרונות זכו מפלגות מסגרת התיאום ב־165 מושבים בפרלמנט מתוך 329, מהם 119 מטעם מפלגות הקשורות למיליציות השיעיות.

[3] המאמר מתמקד במיליציות הפרו־איראניות הבולטות: גדודי חזבאללה, תנועת אל-נג׳בא, ארגון בדר, עצאא׳ב אהל אל-חק וגדודי סיד אל-שהדאא׳, וכן במיליציה סראיא אל-סלאם המזוהה עם איש הדת השיעי מקתדא צדר.

המערכת הפוליטית החדשה.[4] המוכרת שבהן היא הארגון הסלפי־ג׳האדי, דאעש.[5] לצידן, פעלו מספר מיליציות, בעיקר שיעיות, שלא דחו את הסדר הפוליטי החדש, אלא השתתפו בו.[6] האיסור על הקמת מיליציות הוסדר בחוקה (2005),[7] אך הוא לא הביא לפירוקן. המיליציות השיעיות שפעלו עד 2011 נבדלו במספר היבטים (קשר לאיראן, יחס לארה״ב, מידת האוטונומיה), אך הבולט שבהם הוא מידת הפרגמטיות ביחס להשתלבות במדינה. מה שיצר שני דפוסי פעולה עיקריים:

1. **״היטמעות״ במערכת השלטונית** – הצטרפות של אנשי המיליציה למנגנוני המדינה, אך שימור נאמנות של הפעילים לתנועת האם. לדוגמה ארגון **בדר**,[8] השתלב לאחר 2003 במנגנוני המדינה, ובפרט במשרד הפנים, במנגנוני הביטחון ובמערכת הפוליטית (כולל נציגים בפרלמנט ובממשלה). אך בה בעת אנשיו שימרו את נאמנותם לארגון, כולל גרעין חיצוני של לוחמים ושימוש בכוח החמוש שהיה חלק ממנגנוני הביטחון לטובת פעילות הארגון. ההתנגדות לארצות הברית לא נזנחה לחלוטין, אלא הפכה משנית.[9]

2. **התמקדות בהתנגדות חמושה** - דחייה של כל עיסוק פוליטי או חברתי, והתמקדות בהתנגדות אלימה לארצות הברית או למדינה העיראקית. **עצאא׳ב אהל אל-חק**[10] ו**כתאא׳ב חזבאללה**[11] ייצגו מודל זה עד 2011. אם כי עצאא׳ב הייתה פרגמטית יותר, והייתה נכונה לנהל שיח עם ממשלת עיראק.[12]

ההבדל בין הגישות אינו דיכוטומי וחלק מהמיליציות נעו על הרצף הזה. לדוגמה, **ג׳יש אל-מהדי**, המיליציה שהייתה מזוהה עם איש הדת השיעי מקתדא צדר, נלחמה נגד הכיבוש האמריקני וממשלת עיראק עד 2008.[13] בו בזמן השתתף הזרם הצדרי בבחירות ואף היה שותף בממשלה, כלומר עד 2008 נע בין הקטבים של השתלבות והתנגדות. גם עצאא׳ב אהל אל-חק הצטרפה לאחר הנסיגה

---

[4] להרחבה על ארגוני ההתנגדות לכיבוש האמריקני, ראו: Amatzia Baram, *Who Are the Insurgents? Sunni Arab Rebels in Iraq*, Special Report 134 (Washington, DC: United States Institute of Peace, 2005); Ahmed S. Hashim, *Insurgency and Counter-Insurgency in Iraq* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 2006).

[5] לצורך הנוחות המונח ארגון דאעש מתייחס לכל הגלגולים של הארגון בעיראק (אל-קאעדה בעיראק, ״המדינה האסלאמית״ בעיראק ובסוריה).

[6] נוסף על כך, החל מ־2006 קמו מיליציות סוניות (מועצות ההתעוררות), במימון ארצות הברית ובשיתוף ממשלת עיראק, שנלחמו נגד ארגוני טרור סלפים־ג׳האדיים. אף שאנשיהן שאפו להשתלב בצבא ובמנגנוני הביטחון, ראש הממשלה מאלכי מנע זאת. Mark Wilbanks and Efraim Karsh, "How the 'Sons of Iraq' Stabilized Iraq," *Middle East Quarterly* 17, no. 4 (Fall 2010): 57–70.

[7] החוקה גם הסדירה את מעמד כוחות הביטחון בחבל הכורדי.

[8] הארגון הוקם באיראן בשנות השמונים כזרוע הצבאית של מפלגת המהפכה האסלאמית העיראקית, והוא מוכר בקשריו עם איראן. ב-2012, בדר התפלגו באופן רשמי מהמפלגה והחלו לפעול באופן עצמאי.

[9] Lionel Beehner, "Shiite Militias and Iraq's Security Forces," *Council on Foreign Relations*, November 30, 2005; Renad Mansour, "Between Order and Chaos: A New Approach to Stalled State Transformations in Iraq and Yemen," *Chatham House* (2019), pp 19-32.

[10] המיליציה הוקמה ב־2006, לאחר שקיס אל-ח׳זעלי, תלמידו לשעבר של אביו של מקתדא צדר, פרש מג׳יש אל-מהדי. ברקע עמדה מחלוקת סביב החלטת צדר להפסיק את הפעילות נגד ארצות הברית, אך גם מחלוקת בשאלה מי ראוי להוביל את הזרם הצדרי. המיליציה הושפעה גם מחזבאללה הלבנוני, וראתה בו מודל. Reidar Visser, "Religious Allegiances among Pro-Iranian Special Groups in Iraq," *CTC Sentinel* 4, no. 9 (September 2011).

[11] המיליציה הוקמה ב־2007 בהכוונה איראנית בידי ג׳מאל ג׳עפר אל-אבראהים (המוכר כאבו מהדי אלמהנדס), לשעבר פעיל בארגון בדר וחבר בפרלמנט העיראקי בשנים 2005–2010. Michael Knights, "The Evolution of Iran's Special Groups in Iraq," *CTC Sentinel* 3, no. 11 (November 2010).

[12] לדוגמה התייחסות שגרירות ארצות הברית בעיראק למגעים: U.S. Embassy Baghdad, "Maliki Courts the Sadrists: Strategy, Fear and Loathing," *WikiLeaks*, March 17, 2009.

[13] בעקבות סדרת מאבקים בין ג׳יש אל-מהדי לבין צבא עיראק וכוחות הקואליציה הבינ״ל, צדר הודיע על השהיית הפעילות הצבאית. ברקע, חששו מכך שהלחץ הצבאי והפוליטי יפגע בפעילות הפוליטית, החברתית והדתית שלו. רשמית רק ב-2011 הוא הודיע על פירוק המיליציה.

האמריקנית מעיראק (2011) למערכת הפוליטית והרחיבה את פעילותה החברתית.

המיליציות הפרו־איראניות המשיכו להתקיים גם אחרי הנסיגה האמריקנית. לאחר השתלטות דאעש על מוצל (2014), פרסם האיתאללה עלי סיסתאני, איש הדת השיעי החשוב ביותר בעיראק, פתוא הקוראת לכל אדם להילחם נגד דאעש במסגרת כוחות הביטחון הרשמיים. פסק הלכה זה, בשילוב עם המצב הביטחוני והפוליטי, אפשרו את הקמת הגיוס העממי מסגרת גג של מיליציות, ברובן שיעיות פרו־איראניות, שסייעו בלחימה.[14] למרות שפסק ההלכה של סיסתאני נחשב לאחד הגורמים שהכשירו את הקמת הגיוס העממי, חלק מהמיליציות שהשתתפו בו לא ראו בו בהכרח כסמכות הדתית העליונה, ונאמנות יותר לגישה המהפכנית של ח׳מינאי, או אנשי דת אחרים המזוהים עימו, מה שייצר מתח גם בתוך הגיוס העממי.[15] הגיוס העממי קיבל מעמד של זרוע עצמאית בחוק העיראקי (2016), ונקבע כי הוא כפוף לראש הממשלה ולא למשרד ההגנה או לצבא.[16]

בהדרגה, המיליציות השיעיות הפרו־איראניות החלו לצבור כוח ולהשתלט גם על מנגנוני המדינה העיראקית. במסגרת זאת הן השתמשו בכוחן הצבאי כדי להשפיע על המערכת הפוליטית ולמנוע מיריביהן להרכיב ממשלה;[17] השתלטו על משרדים ממשלתיים ותקציבים (חוזים, משכורות ועוד); והעמיקו את אחיזתן בפרלמנט ולמעשה הפכו לבלוק הפוליטי הגדול ביותר.[18] הן החלו להציג עצמן בתור ״מגינות עיראק״[19] גם מפני איומים פנימיים, וסייעו לאיראן להרחיב את השפעתה בעיראק. בשל כך, ובניגוד לעבר, במקום מפלגות עם מיליציות - נוצרו מיליציות עם מפלגות שמסייעות להן לשמר את השפעתן.[20]

בשנים האחרונות, המיליציות מנהלות מאבק חמוש נגד ארצות הברית, בשל נוכחותה בעיראק.[21] במהלך מבצע ״שאגת הארי״ המיליציות אף השתתפו בירי לעבר בסיסים אמריקניים ותשתיות אזרחיות באזור. בתגובה הודיע נשיא ארצות הברית דונלד טראמפ, כי מדינתו תטיל סנקציות על מפקדי המיליציות ודרש את פירוקן - מה שייתכן שהגביר את הלחץ עליהן בסוגיית הפירוק מנשק.[22]

המערכת הפוליטית העיראקית ושאלת הפירוק מנשק

המונח ״פירוק מנשק״ למעשה טומן בחובו סוגיות מספר ובראשן איזה נשק מחזיקה המדינה, מי

---

[14] אפשר לחלק את הגיוס העממי לשלוש קבוצות עיקריות: מיליציות הנתמכות או מושפעות מאיראן (מרבית הכוח הלוחם), מיליציות קטנות הנאמנות לגישתו של סיסתאני וכן מיליציות מעדות אחרות, שהשפעתן הייתה קטנה יותר.

[15] Visser, “Religious Allegiances among Pro-Iranian Special Groups in Iraq”; Mehmet Alaca, “Sistani versus Khamenei on Iraq’s Hashd al-Sha’abi,” *LSE Middle East Centre Blog*, April 3, 2020.

[16] ״קאנון היאת אל-חשד אל-שעבי״ [חוק רשות הגיוס העממי], **אל-מרצד אל-ניאבי אל-עראקי** [המרכז העיראקי לניטור פרלמנטרי], 26 בנובמבר 2016.

[17] לדוגמה איימו על חיי ראש הממשלה באותה עת מצטפא אל-כאט׳מי (2020-2022) לאחר מעצר פעילי מיליציות.

[18] החלטתו של מקתדא צדר להורות לנציגיו להתפטר מהפרלמנט, על רקע ניסיונות המיליציות למנוע ממנו להקים ממשלה, הפכה את הגוש המזוהה עימן ועם איראן לרוב בפרלמנט.

[19] המונח מזכיר את האופן שבו חזבאללה הלבנוני מציג את עצמו (״מגן לבנון״). נראה כי חלק מהמיליציות הוקמו או התעצבו בהשראת המודל של חזבאללה הלבנוני. Michal Harari, “Status Update: Shi’a Militias in Iraq,” Institute for the Study of War, August 16, 2010.

[20] Crispin Smith and Michael Knights, “How Iran Aligned Militias Seized Iraq: Irregular Warfare, Lawfare and Regime Change,” *Small Wars & Insurgencies* 36, no. 4 (2025): 659–97.

[21] ארה״ב החזירה חלק מהכוחות שלה לעיראק לאחר עליית דאעש ב-2014, כחלק מקואליציה בינ״ל למלחמה נגד הארגון.

[22] David Schenker, “Iraq’s Militia Balancing Act Gets Trickier Amid Deadlines and Saudi Attacks,” *The Washington Institute for Near East Policy*, September 18, 2026.

מחזיק בו ובידי מי הסמכות להשתמש בו. חשוב לשים לב לפערים בטרמינולוגיה בין "פירוק מנשק" כפי שמוצג לרוב בתקשורת המערבית, ובין המונחים בתקשורת העיראקית: הגבלת הנשק בידי המדינה, מסירת הנשק או בכלל הכפפת המיליציות לצבא עיראק, תוך שמירה על הנשק. מושגים אלה מייצגים את הרעיונות השונים שיש במערכת הפוליטית ובקרב המיליציות כדי לאפשר "פירוק" מחד גיסא, אך שמירה על כוחן הצבאי מאידך גיסא.

מתנגדי המיליציות וההשפעה האיראנית ראו בפירוק מהלך שעשוי לצמצם את כוחן הפוליטי והצבאי ואת אחיזתן במוסדות המדינה, ובכך להחליש גם את השפעתה של איראן בעיראק. על רקע הדיון הגובר בהכפפת הכוחות החמושים לסמכות המדינה, הודיע מקתדא צדר ב־27 במאי 2026 על הפרדת **סראיא אל-סלאם** מהזרם הצדרי והכפפתה למדינה.[23] הוא הציג את ההחלטה כצעד שנועד לשרת את האינטרס הציבורי ולחזק את סמכותה של המדינה העיראקית. עמדה זו משתלבת בקו שאימץ בשנים האחרונות, שבמסגרתו הדגיש את הצורך בריכוז הנשק בידי המדינה ובצמצום פעילותם של כוחות חמושים מחוץ למסגרותיה. כבר ב־2021 קרא לפירוק פלגים חמושים ולהכפפת הנשק לסמכות המדינה.[24] דיווחים תקשורתיים מציעים כי החלטתו הנוכחית נובעת גם מרצונו למנוע לחץ אמריקני או משטרי על התנועה (כפי שעשה ב-2008) או כחלק מהניסיון שלו לצבור הון פוליטי וחברתי (חיזוק תדמיתו כגורם אחראי שיסייע לצמיחת התנועה ולשילובה).[25]

ככלל, גם מנהיגים סונים וכורדים בולטים תמכו במהלך פירוק המיליציות מנשק, על רקע רצונם להחליש את השפעתן הפוליטית. מנהיגי המפלגות הכורדיות הגדולות הצהירו כי הם תומכים ביוזמה להגבלת הנשק במסגרת החוקה. גם הסונים הביעו תמיכה בתוכנית הפירוק מנשק. יו"ר הפרלמנט, הפוליטיקאי הסוני הבכיר היבת אל-חלבוסי, בן בריתו לשעבר של צדר שיבח את החלטתו של צדר וטען כי המהלך יחזק את המדינה העיראקית.[26]

גם פוליטיקאים שיעים אחרים, שאינם מזוהים עם המיליציות, הביעו תמיכה במהלך: איאד עלאוי, שתומך בעקביות בפירוק מיליציות ובהכפפת הנשק למדינה;[27] ראש הממשלה הקודם, מחמד שיאע אל-סודאני, הביע תמיכה, שלמעשה מבוססת על יוזמה קודמת שלו; ראש הממשלה לשעבר, נורי אל-מאלכי (כיהן בין השנים 2006-2014),[28] ציין כי הוא מעדיף "הסדרת הנשק או הכלתו של הנשק" ולבחון הסדרים שונים לנשק קל, בינוני וכבד, אך מכל מקום קרא להימנע מעימות (ייתכן על רקע

---

[23] "מקתדא צדר יעלן אל-חאק סראיא אל-סלאם באלדולה אל-עראקיה" [מקתדא צדר מכריז על שילוב פלוגות השלום במדינה העיראקית], **אל-ערביה**, 27 במאי 2026.

[24] "דעות אל-צדר לנזע סלאח אל-פצאא'ל פי אל-עראק" [קריאתו של א-צדר לפירוק הפלגים החמושים בעיראק מנשקם], **אל-ג'זירה**, 27 בנובמבר 2021.

[25] "מאד'א יעני אעלאן אל-צדר דמג' סראיא אל-סלאם" [מה משמעות הכרזתו של א-צדר על שילוב פלוגות השלום], **אל-ג'זירה**, 28 במאי 2026; Giorgio Cafiero, "Sadr, the Militias, and Iraq's Struggle for Sovereignty," *Arab Center Washington DC*, June 17, 2026; "Al-Sadr integrates his armed faction into Iraqi state," *The New Arab*, May 28, 2026.

[26] "מקתדא צדר יעלן אל-חאק סראיא אל-סלאם"; "ניג'ירואן בארזאני: אל-סואל אל-אסאסי הו אלא אין יתג'ה אל-עראק" [נג'ירואן בארזאני: השאלה המרכזית היא לאן פניה של עיראק], **אתר נשיאות החבל הכורדי**, 13 באוגוסט 2026.

[27] בתקופת כהונתו הקצרה כראש ממשלה הוביל עלאוי תוכנית לשילוב פעילי המיליציות במנגנוני הביטחון ובמשרדי הממשלה (יוני 2004).

[28] כראש ממשלה מאלכי ניסה לפרק את ג'יש אל-מהדי; לאחר הבחירות האחרונות נבחר כמועמד של "מסגרת התיאום" לראשות הממשלה, אך מועמדותו בוטלה בשל וטו אמריקני.

רצונו לזכות בתמיכת המיליציות).[29]

בחינה של עמדות המיליציות כלפי התוכנית מראה שעל אף שכולן חלק מ"הגיוס העממי", ומושפעות מאיראן (שרואה בהן חלק מציר ההתנגדות),[30] הן מתייחסות לתוכנית בצורה שונה. כך, תנועות **אל-נג'באא'**, **כתאא'ב חזבאללה** ו**כתאא'ב סיד אל-שהדאא'** הציגו עמדה נוקשה והתנגדו למסירת נשק לממשלה. המיליציות, יחד עם יתר נציגי הגיוס העממי, הציגו דרישות מקסימליות ובראשן נסיגה של כל הכוחות הזרים בעיראק - כולל הסגת כוחות תורכיה וארצות הברית; גירוש קבוצות הנלחמות נגד איראן; צמצום המעורבות וההשפעה האמריקנית; והכפפת הכוחות הכורדיים (**הפשמרגה**) למדינה.[31] למעשה, המיליציות הללו טוענות שכל עוד המדינה העיראקית אינה מסוגלת לממש את ריבונותה באופן מלא (בשל קיומה של נוכחות זרה) וכל עוד מופעלים עליה איומים חיצוניים - יש צורך ביכולת התנגדות עצמאית.

ארגון **בדר** דרש גם נסיגה אמריקנית כתנאי מקדים לפירוק, תוך הבהרה כי הוא מתנגד לפירוק הגיוס העממי ודרישה כי חוק הגיוס העממי יתוקן.[32] אולם, נראה כי הארגון נכון לקיים משא ומתן על הסדרת הנשק. מזכ"ל הארגון האדי אל-עאמרי עומד בראש הוועדה מטעם "מסגרת התיאום" בנוגע למשא ומתן עם הממשלה על הפירוק מנשק. בעבר אף ציין שנשק שנמצא בידי הגיוס העממי שייך למדינה, מה שיכול להביא למתווה ביניים שיאפשר למיליציות להמשיך להחזיק בנשק, אך תחת הכסות של הגיוס העממי.[33] כלומר ארגון בדר נכון לקדם פירוק שבמסגרתו יהיה הנשק תחת מסגרת ארגונית של המדינה, שהוא יוכל להשפיע עליה. גישה זו ממשיכה את המדיניות ארוכת השנים של הארגון: השתלבות במערכת העיראקית ובגופים ביטחוניים בפרט, תוך שימור נאמנות הפעילים לארגון בדר.

עצאא'ב אהל אל-חק נקטה גישה שונה. בניגוד למיליציות האחרות, כבר בדצמבר 2025 הבהיר יו"ר הארגון, קיס אל-ח'זעלי, כי הוא רואה בחיוב את האפשרות של מסירת נשק למדינה.[34] ביוני 2026 הודיע הארגון כי ימסור את נשקו ויחל בתהליך של היפרדות מהגיוס העממי והכפפת המיליציה למדינה. בהצהרה הרשמית קישרו את ההחלטה להצהרה קודמת של אל-ח'זעלי מ-2017, שקבע כי לנוכח הניצחון נגד דאעש יש מקום למסור את הנשק הכבד והבינוני למדינה. כלומר הוא הציג את ההחלטה כהמשך מדיניות הארגון ולא כמענה ללחץ חיצוני, מה גם שהנסיבות השתנו (עם נסיגת

---

[29] חמזה מצטפא, "בעד תצריחאת אל-עאמרי בח'צוצ 'פתנת' תשרין... אל-מאלכי ינהי 'סרדית' חצר אל-סלאח ביד אל-דולה" [בעקבות התבטאויותיו של אל-עאמרי בנוגע ל'פתנת' תשרין... אל-מאלכי שם קץ ל'נרטיב' של בלעדיות המדינה על החזקת הנשק], **אל-שרק אל-אוסט**, 3 בספטמבר 2026.

[30] Michael Knights, Alex Almeida, and Crispin Smith, "Standing With Iran: The Integrated Combat Performance of Iraqi Militias During Operation Epic Fury," *CTC Sentinel* 19, no. 6 (June 2026).

[31] Renad Mansour, "Can Iraq's New Prime Minister Finally Rein in Its Armed Factions?" *Chatham House*, June 9, 2026.

[32] "אל-עאמרי: נזע אל-סלאח קראר עראקי ביד אל-חכומה ואל-שעב, ונרפצ' אן יכון אג'נביא" [אל-עאמרי: פירוק הנשק הוא החלטה עיראקית הנתונה בידי הממשלה והעם, ואנו מתנגדים לכך שתהיה החלטה זרה], **ערוץ אל-ע'דיר**, 5 בספטמבר 2026; "אל-עאמרי: אמן אל-עראק וסלאחה דאח'לי מדעום באל-דסתור ואל-קאנון" [אל-עאמרי: ביטחונה של עיראק ונשקה הם עניין פנימי, המעוגן בחוקה ובחוק], **ערוץ אל-ע'דיר**, 7 בספטמבר 2026.

[33] לדוגמה התבטאות אל-עאמרי ב-2017: "אל-עאמרי יוג'ה אל-ויאתה בקטע עלאקאתהם אל-חזביה באל-מנט'מה ואל-בקאא באל-חשד אל-שעבי" [אל-עאמרי מורה לחטיבות בדר לנתק את קשריהן המפלגתיים עם הארגון ולהישאר במסגרת הגיוס העממי], **אל-סומריה**, 14 בדצמבר 2017; "האדי אל-עאמרי לרודאו: נזע אל-סלאח קראר עראקי" [האדי אל-עאמרי לרודאו: פירוק הנשק הוא החלטה עיראקית], **רודאו**, 24 בדצמבר 2025.

[34] פאצ'ל אל-נשמי, "פצאא'ל עראקיה תנצ'ים אלא דעות לחצר אל-סלאח ביד אל-דולה" [פלגים עיראקיים מצטרפים לקריאות לריכוז הנשק בידי המדינה בלבד], **אל-שרק אל-אוסט**, 20 בדצמבר 2025.

ארצות הברית). לפי דיווחים תקשורתיים אף החלו למסור כטב"מים בודדים.[35]

כיצד ניתן להסביר את ההבדלים בין המיליציות הפרו־איראניות?

בשנים האחרונות החריף המתח בין הממשלה למיליציות בשל התחזקותן הצבאית והפוליטית. במובן זה, ניסיונו של אל-זידי לקדם את הפירוק מנשק נובע משילוב ייחודי של נסיבות - הדרישה האמריקנית, נכונותה לסגת מעיראק והרצון של כמה מהמיליציות למנוע לחץ חיצוני שיפגע בהישגים שצברו בשנים האחרונות. הלחץ החיצוני על עיראק - בין היתר על רקע ההסלמה האזורית ומעורבות המיליציות בלחימה - חייב את המערכת הפוליטית להגיב ליוזמה, מחשש לפגיעה במדינה.

ניתוח עמדות המיליציות הפרו־איראניות מבחין בשלוש עמדות: התנגדות לפירוק (כתאא'ב חזבאללה, חרכת אל-נג'באא' וכתאא'ב סיד אל-שהדאא'), נכונות מוצהרת להסדרה ולניתוק ארגוני (עצאא'ב אהל אל-חק) ושימור הכוח במסגרת הגיוס העממי (ארגון בדר).

אפשר להסביר את הפער במידת ההשפעה האיראנית על כל אחת מהמיליציות, אך הסבר חלופי הוא מידת החיבור של בדר ועצאא'ב אהל אל-חק למדינה העיראקית ולחברה בה. במישור הפוליטי, שתי המיליציות זכו, במיוחד בשנים האחרונות, לגישה רחבה יותר למשרדי ממשלה ותקציבים. כמו כן, שתי המיליציות זכו למספר המושבים הגדול ביותר בפרלמנט בהשוואה למיליציות האחרות (18 ו-27 בהתאמה), מה שיכול להעיד גם על תמיכה ציבורית רחבה יותר.[36] במישור הכלכלי, שתי המיליציות הרוויחו משיתוף הפעולה עם הממשלה והשלטון המקומי במגוון תחומים - החל מעבודות ביטחון (מחסומים) ועד לפרויקטי תשתית שחברת אלמהנדס קיבלה מהמדינה (חברה של הגיוס העממי). בפרט, עצאא'ב אהל אל-חק השתלטה על משרד התעשייה והמכרות, תעשיית המתכות וחלק ממגזר הנפט - מה שסיפק רווח כלכלי גדול לארגון.[37]

הדבר יצר תלות מסוימת במדינה העיראקית, מה שייתכן שהופך אותן לרגישות יותר גם לזעזועים, שעלולים לפגוע ברשתות התמיכה של הפעילים שלהן. למעשה, שתי המיליציות הן בעלות מרכיב עיראקי משמעותי יותר באידאולוגיה שלהן, לעומת מיליציות אחרות כמו כתאא'ב חזבאללה, שהאידאולוגיה שלהן מתמקדת בעיקר בהתנגדות לארצות הברית ובקשר עם איראן.[38] ייתכן שבמקרה של עצאא'ב אהל אל-חק יש הסברים נוספים, כמו השפעת "בית הגידול" האידאולוגי של

---

[35] "עצאא'ב אהל אל-חק תפכ אל-ארתבאט באל-חשד" [עצאא'ב אהל אל-חק מנתקת את קשריה עם הגיוס העממי], **אל-ג'זירה**, 2 ביוני 2026; "מסיראת מחליה ואיראניה... תפאציל תסלים סלאח עצאא'ב אהל אל-חק ללדולה" [מהלכים מקומיים ואיראניים... פרטי מסירת נשקה של עצאא'ב אהל אל-חק לידי המדינה באופן בלעדי], **שפק ניוז**, 21 באוגוסט 2026.

[36] לדוגמה מפלגתה של עצאא'ב אהל אל-חק גדלה מנציג אחד בפרלמנט ב־2014 ל־27 בבחירות 2025. Mohanad Adnan and Winthrop Rodgers, "From Guns to Power: The Reinvention of Iraq's Asaib Ahl al-Haq," *The New Arab*, June 25, 2026.

[37] Renad Mansour, *Networks of Power: The Popular Mobilization Forces and the State in Iraq*, Chatham House, February 25, 2021.

[38] Renad Mansour, "Iraq's Fragile Stability Is Threatened by a Shifting Middle Eastern Order," *Chatham House*, July 25, 2025; Filip Sommer, "Islamic and Sectarian or Secular and Nationalist? New Classification of Iraqi Shi'a Political Actors Based on Ideological Anchorage," *British Journal of Middle Eastern Studies* 52, no. 4 (2025): 929–53.

אל-ח'זעלי (הזרם הצדרי וחזבאללה הלבנוני)[39] והנכונות לפעול גם במישור החברתי והפוליטי יותר מהמיליציות האחרות; או לחלופין הבנה של אל-ח'זעלי כי אפשר לנצל את המצב הנוכחי כדי להחליש חלק מהמיליציות האחרות, ובכך לאפשר לו לחזק את מעמדו.

אף על פי שלעת עתה נמצאה פשרה זמנית בנוגע לסוגיית הפירוק מנשק, לא ברור עדיין כיצד ובאיזה אופן תתממש היוזמה, אם בכלל, כאשר נראה שהסוגייה תמשיך ללוות את עיראק בשנה הקרובה. השאלה העיקרית היא אם ההסדרה תשנה בפועל את השליטה בנשק ואת הסמכות להפעיל כוח, או למעשה תמסד את כוחן של המיליציות.

הדעות המובעות בפרסומי מרכז משה דיין הן של המחברים בלבד.

מאמר זה הוא פרי שיתוף פעולה בין מרכז משה דיין להוצאת "מערכות".

כל הזכויות שמורות למרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון ואפריקה באוניברסיטת תל-אביב. ניתן לעשות שימוש לא מסחרי בתכנים תוך ציון שמו של הכותב ומרכז משה דיין באוניברסיטת תל-אביב, בתוספת סימוכין וקישור למקור באתר של מרכז משה דיין, https://dayan.org/he.

[39] כבר מראשית דרכו, אל-ח'זעלי ראה בחזבאללה כמודל. לדוגמה, באתר של עצאא'ב אהל אל-חק הציגו את מנהיגי חזבאללה ובראשם חסן נצראללה כדמות משפיעה. "קאדתנא" [ההנהגה שלנו], 26 בפברואר 2011.